

9. Сіденко В. Р. Нові глобальні виклики та їх вплив на формування суспільних цінностей / В. Р. Сіденко // Український соціум. – 2014. – №1(48). – С. 7– 21.
10. Сугрובה Ю. Ю. Співвідношення етнічного й національного в полікультурному суспільстві сучасної України / Ю. Ю. Сугрובה // Культура і сучасність: альманах. – К.: Міленіум, 2011. – № 2. – С. 97–102.
11. Шульга О. Кінець вакууму легітимних цінностей в українському суспільстві? Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: зб. наук. праць / О. Шульга; Ін-т соціології НАН України. – Вип. 1(15). – Т.1. – К., 2014. – С.125– 132.
12. Шульга Р. Культура як простір національного порозуміння // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: зб. наук. праць / Р.Шульга; Ін-т соціології НАН України. – Вип. 2 (16). – К., 2015. – С.384– 389.

References

1. Balakireva, O. M. (2002). Transformation of value orientations in Ukrainian society. *Ukrayins'ky`j socium*, 1, 22-32 [in Ukrainian].
2. Vinnychuk, O. V. (2015). Features of the Transformation of Political Values of Ukrainian Society in the Post-Revolutionary Period. *Visnyk Dnipropetrovs'kogo universytetu*, 1, 33-41 [in Ukrainian].
3. Vlasenko, F.P. (2013). The values of the information society and the development of modern personality. *Gumanitarny`j chasopys*, 4, 56-63 [in Ukrainian].
4. Inglehart, R. (1997). Postmodern: changing values and changing societies. *Politicheskie issledovaniya*, 4, 6-32 [in Russian].
5. Kostenko, N. (2015 Relationship with culture in the state of "emergency". *Ukrainian society: monitoring of social change: Sb. sciences works*), vol. 2916), pp. 390-405 [in Ukrainian].
6. Kuyevda, V.T. (2012 Reflection of ethnocultural dominant in Ukrainian psychological thought: historical and psychological dimension. *Historical and psychological reconstruction of psychological thought in the ethno-cultural space of Ukraine*), Kirovograd: Imeks-LTD, 5-33 [in Ukrainian].
7. Lurie, S. (2004). *Historical Ethnology*. M.: Gaudeamus [in Russian].
8. Ruchka, A. (2014 Valuable metamorphosis in the mentality of Ukrainian citizens during the extraordinary events of 2014 Ukrainian society: monitoring of social changes), vol. 1, 117-124 [in Ukrainian].
9. Sidenko, V.R. (2014). New Global Challenges and Their Impact on the Formation of Public Values. *Ukrayins'ky`j socium*, 1 (48), 7-21 [in Ukrainian].
10. Sugrobova, Yu. Yu. (2011). The Ratio of Ethnic and National in the Multicultural Society of Modern Ukraine. *Kul'tura i suchasnist`*. K.: Milenium, 2, 97-102 [in Ukrainian].
11. Shulga, O. (2014 The end of the vacuum of legitimate values in Ukrainian society? *Ukrainian society: monitoring social change*), Is. 1 (15), vol.1, 125-132 [in Ukrainian].
12. Shulga, R. (2015 Culture as a Space of National Consensus. *Ukrainian Society: Monitoring Social Changes*), vol. 2 (16), 384-389 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.10.2017 р.

УДК 378:1(16)

Морщакова Олена Степанівна
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільського національного економічного
університету
lenat19@ukr.net

КУЛЬТУРНО-ВИХОВНІ ВПЛИВИ В ОСВІТНІЙ СИТУАЦІЇ СУЧАСНОСТІ

Метою статті є аналіз проблеми освітньо-виховного впливу на формування свідомості людини, особистості, фахівця, характеристика культурно-виховних впливів у ситуації науково-освітнього дискурсу сучасності. **Методологія.** Проблема представлена з позицій аналітико-концептуального й культурологічного теоретико-методологічних підходів сучасної соціогуманітаристики за допомогою методів: проблемного аналізу, історико-культурологічного, синтезуючо-осмислювального. **Наукова новизна.** Розвиток інституту освіти представляється як динамічний процес, що ґрунтується на засадах постійного оновлення та професіоналізації знань, є гуманістично орієнтованим і спрямованим на розкриття потенціалу особистості. Культурно-виховний вплив концептуально представлений принципами полікультурності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, рольової перспективи, а також містить культурологічний, аксіологічний, інтегративний, синергетичний та діяльнісно-творчий підходи. **Висновки.** У статті обґрунтовується положення, що тенденції оновлення освітньо-виховних впливів простежуються у розвитку творчої, морально відповідальної особистості. Концепція проблемного навчання (А.В.Фурман) обґрунтовує об'єктивний зв'язок людини з культурою і соціумом як такої системи взаємодії, яка сприяє розвитку й становленню особистості, забезпечує її якісний професійно-компетентісний рівень. У статті зазначається, що перенесення акцентів освіти і виховання у їх полікультурну площину здійснюється з метою оптимізації процесів соціальної взаємодії, спілкування, толерантності.

Ключові слова: освіта, виховання, культура, дискурс, ситуація, гуманізація.

Морщакова Елена Степановна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры психологии и социальной работы Тернопольского национального экономического университета

Культурно-воспитательные влияния в образовательной ситуации современности

Целью статьи является анализ проблемы образовательно-воспитательного воздействия на формирование сознания человека, личности, специалиста, характеристика культурно-воспитательных влияний в ситуации научно-образовательного дискурса современности. **Методология.** Проблема представлена с позиций аналитико-концептуального и культурологического теоретико-методологических подходов современной социогуманитаристики с помощью методов: проблемного анализа, историко-культурологического, синтезирующе-осмысливающего.

Научная новизна. Развитие института образования представляется как динамический процесс, основанный на принципах постоянного обновления и профессионализации знаний, является гуманистически ориентированным и направленным на раскрытие потенциала личности. Культурно-воспитательное воздействие концептуально представлено принципами поликультурности, субъект-субъектного взаимодействия, ролевой перспективы, а также содержит культурологический, аксиологический, интегративный, синергетический и деятельно-творческий подходы. **Выводы.** В статье обосновывается положение, что тенденции обновления образовательно-воспитательных воздействий прослеживаются в развитии творческой, нравственно ответственной личности. Концепция проблемного обучения (А.В.Фурман) обосновывает объективную связь человека с культурой и социумом как такой системы взаимодействия, которая способствует развитию и становлению личности, обеспечивает ее качественный профессионально-компетентный уровень. В статье отмечается, что перенос акцентов образования и воспитания в их поликультурную плоскость осуществляется с целью оптимизации процессов социального взаимодействия, общения, толерантности.

Ключевые слова: образование, воспитание, культура, дискурс, ситуация, гуманизация.

Morshchakova Elena, Ph.D in Philosophy, Associate professor, Associate Professor of the department of psychology and social work of the National Economic University of Ternopol

Cultural and educational influences in the educational situation of the present

The purpose of the article is to analyze the problem of education and upbringing influence on the formation of consciousness of a person, personality, and specialist as well as characteristics of cultural and educational influences in the situation of the scientific-educational discourse of modern times. **Methodology.** The problem is presented from the standpoint of analytical-conceptual and cultural theoretical and methodological approaches of contemporary socio-humanitarianistics with the help of such methods as problem analysis, historical-cultural and synthetic-comprehending.

Scientific novelty. The development of the institute of education is presented as a dynamic process based on the principles of continuous updating and professionalization of knowledge. It is humanistic oriented and aimed at revealing the potential of the individual. Cultural and educational influence is conceptually represented by the principles of multiculturalism, subject-subjective interaction, role perspective, and also contains cultural, axiological, integrative, synergetic and active-creative approaches. **Conclusions.** The research substantiates the position that tendencies of updating educational and upbringing influences are traced in the development of creative, and morally responsible person. The concept of problem learning (A.V.Furman) substantiates the objective connection of man with culture and society as a system of interaction, which contributes to the development and formation of the personality and provides his qualitative professional-competent level. The article notes that the transfer of the emphasis of education and upbringing to their multicultural plane is carried out with the aim of optimizing the processes of social interaction, communication and tolerance.

Keywords: education, upbringing, culture, discourse, situation, humanization.

Актуальність теми дослідження. В сучасній освітній ситуації відбувається перехід до такої концепції освіти, важливим завданням якої є світоглядний, методологічний пошук розв'язання складних проблем людського буття у соціальному середовищі, програмування особистісного розвитку людини у гуманістичному й інтелектуально-духовному контекстах. Соціальна дійсність ставить перед індивідом запитання, конкретні відповіді на які необхідно знайти. Когнітивні можливості сучасної освіти об'єктивно розширюють межі здійснення культурно-виховних впливів на формування системи особистості у єдності ментальних, моральних характеристик, функціонуючи як процес проектування, прогнозування і конструювання міжособистісних та інституційних практик спілкування в соціальному просторі. Інноваційні зрушення в освіті (світоглядні, технологічні, інформаційні, організаційні тощо) є свого роду результатом зростання інтересу до "праксису" соціальних взаємин. Рефлексуєючи освітню ситуацію як своєрідну проекцію індивідуального і суспільного буття людини, вираз її сутності, специфічний філософський ракурс освітньо-виховних процесів актуалізує їх у полікультурній площині, як джерело культурного досвіду, як результат комунікативної дії зі світом культури. Великого значення набувають проблеми трансформації значеннєвих, ціннісних, смислових сфер, інтерпретативного прочитання предметного світу соціуму. Саме тому перед освітою як навчальною практикою постають культурно-виховні завдання у формуванні психологічно цілісної, культурно зрілої, професійно спрямованої особистості, яка здатна до ціледосягання й діяльнісної активності, до моделювання ситуаційної поведінки й прийняття відповідальних рішень.

Аналіз досліджень і публікацій. Звернення уваги науковців – культурологів, педагогів, психологів, філософів - до проблеми становлення і розвитку особистості є надзвичайно актуальним для визначення сучасних ціннісно-орієнтаційних принципів у освітньо-виховному процесі. Зокрема, світові

і вітчизняні дослідники наголошують на необхідності формування "Homo intelligentis", "Homo sapiens sapiens" в умовах трансформаційних реалій суспільного буття (В. Андрущенко, Г. Балл, М.Бауман, В. Бех, А.Гофрон, М. Кастельс, М. Михальченко, М.Попович, К.-Г. Тамашевські, А. Фурман, О. Фурман, А. Хорват та ін.) Увага науковців зосереджена на духовно-світоглядних засадах розвитку молоді, що розглядається як принцип вдосконалення освітньо-виховного процесу. Так, американські вчені однією з методологічних проєкцій освітніх завдань на сучасному етапі називають виховання культури соціально відповідальної діяльності, прийняття рішення, здійснення вибору і вчинкового акту. Представлена установка вповні розкриває задачі освіти як соціокультурного феномена, функціонування якого спрямоване до вдосконалення перебігу соціальних процесів й взаємодій. "Вчинок" – це "крок", усвідомлений особистістю поведінковий акт. Через дію, вчинок, вважав Арістотель, людина виражає світовідношення. У сучасних методологічних розробках єднання людини і вчинку розглядається у площині їх діалектичної взаємопов'язаності і представленні як акту особистісного самовиразу людини. У пост-модерністичній парадигмі вчинок тлумачиться як дискурс, пов'язаний із життєвим досвідом, культурою. Вчинок як категорія психологічної теорії розробляється у працях В.А.Роменця (вчинок як моральна творчість), О.М.Леонтьєва (вчинок як відповідальне і самостійне діяння особистості), А.В. Фурмана (вчинок як уособлення психософійного буття особистості).

У психосоціальних дослідженнях вчинок насамперед є пов'язаним із суперечністю ситуації, боротьбою мотивів, проблемою вибору людини. Структура вчинкової відповідальності у методології А. В. Фурмана набуває послідовності: ситуація, мотивація, дія, післядія. У сучасних західних концепціях освіти наголошується, що освіта сьогодні все більше набуває гуманістичного звучання внаслідок сформованої на ціннісних засадах інтегративно-комунікативної фахової культури, розвитку "глобального" мислення, що є вагомим чинником формування "цивілізації людини". Професор А.В.Фурман неодноразово підкреслює значимість соціального мислення, його виховного й професійного потенціалу для розвитку свідомості й компетенцій студентів). У сучасній науковій думці особлива увага акцентується на трактуванні виховної системи як такої, яка є вільною від будь-яких примусів, для якої властивим є культивування творчого заохочення, вмілого використання проблемних ситуацій [6, 12], метою чого є сприяння розкриттю пізнавальних, емоційних, вольових здібностей особистості. У монографії А.В.Фурмана "Теорія навчальних проблемних ситуацій: психодідактичний аспект" (2007 р.) розглядається, зокрема "проблемна ситуація" у контексті здобуття знань як ситуація, яка моделюється учасниками освітнього дискурсу, культуротворчий сенс якої визначається важливістю "самостійності пошукової пізнавальної, регуляційної і психосмислової діяльності, інтенсивністю оперування особистісними значеннями і смислами за типових і нових умов життєактивності, персональною відповідальністю за процес, якість і результат свого навчання та самоосвіти, розвиток індивідуальних творчих здібностей, культури критичного і творчого мислення, унікальності" [6, 11].

Сучасна проблематика проблемного навчання, яка ставить акценти на проблемі соціальної обумовленості діяльнісного мислення особистості, демонструє вихід за межі монодисциплінарного знання. Дефініція вказує на проблему існування людини, дотримання динамічної рівноваги її сутнісного "Я" і пов'язану з цим проблему вибору в ситуації дихотомічного єднання особистісного і соціального; діалектичної єдності суб'єктивної детермінації і об'єктивованого світу речей, ситуацій, обставин. Безумовно, культурно-виховні впливи, які є інноваційним освітнім продуктом і здійснюються в ситуації проблемного навчання, ґрунтуються на принципах визнання рівноправності життєвих позицій, переконань, єднання цінностей індивідуальної свободи і соціальної відповідальності, що є базовим підґрунтям етики і складає основи концепції "нового гуманізму". Етичний компонент процесу навчання становить аксіологічний максимум, інваріантний зміст якого забезпечує усталеність перебігу процесів соціального обміну. Етика у своїй ціннісно-нормативній площині серед виховних орієнтирів пріоритетними визнає принципи: самодостатності особистості, її гідності, толерантності, цивілізованого консенсусу. Сучасні освітні культурні зразки становлять, по суті, якісно нові форми кроскультурних контактів у системі світової культурної інтеграції.

Мета дослідження. Проблематика культурно-виховного впливу на формування свідомості людини, особистості, фахівця потребує поглибленого вивчення з позицій теоретико-методологічного аналізу й окреслення світоглядно-формотворчих принципів сучасних освітніх інституцій в системі науково-навчального дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Завдання культурно-виховних впливів сучасності полягає як у виробленні засобів інноваційних форм виховання, так і у розробці нових концепцій духовно-морального статусу особистості з її почуттями загальнолюдської й національної гідності, з тими філософсько-світоглядними та культурно-освітніми характеристиками, які органічно пов'язані з внутрішнім духовним світом особи, з гуманним ставленням до природи й інших людей. Необхідність такого виховання у XXI ст. набуває виняткового значення: XXI ст. ООН назвала "століттям Людини", філософія виховання спрямована на формування системи особистості у єдності усіх її складових, на

гармонізацію психологічного світу суб'єкту, на виховання "людського" в людині, на усвідомлення цінностей "людського": праці, соціальних зв'язків, почуттів, цінностей індивідуальності, унікальності, автономності мікросвіту людини. Польський педагог А.Гофрон зазначає: "Освіта є відповідальною за розбудову більш солідарного світу, її призначенням є творення нового гуманізму" [2, 41].

Цікаво, що гуманістична ідея виховання нової людини сягає своїми коренями доби Відродження, коли висувається ідея гідності людини: на противагу суспільним умовам і заборонам прийшла людина, яка самостверджується, її Ж.Б.Альберті назвав "Homo faber". Людська гідність – це діяння, розуміння, свобода. Творчість людини – це наполеглива праця, це шлях до пізнання. Саме здатність до пізнання є для людини можливістю самоздійснення, відкриття власної природи. Саме людина є відповідальною за відкриття своєї сутності, за розвиток власних творчих здібностей, що є для неї вищим благом: піднімаючись як творча істота до божественної висоти, людина сповнюється безмежності, світла, безсмертя. Ці ідеї склали основи просвітницького ідеалу автономії індивіда.

Гуманістичне виховання в сучасних умовах набуває якісно нового змісту. Воно покликане стати засобом гармонізації соціальних і міжособистісних відносин, сприяти духовній організації творчих сил суспільства і кожної людини для виходу з кризової ситуації й оптимізації життєвого шляху. Значну роль у розвиток концепцій виховання і освіти внесли західні філософи. Перша новація виникла на початку 70-х років і набрала силу в 80-90-х роках ХХ століття. Це був рух "за критичне мислення". Суть концепції полягає в тому, що всі академічні дисципліни, які читаються в коледжах і університетах, повинні бути перебудовані в саморефлексивному дусі, а учні мають оволодіти навичками критичного мислення. Сьогодні цей рух збагатився масою атрибутів: створені різноманітні проекти, учбові курси для коледжів і університетів, посібники для викладачів і студентів, видається велика кількість літератури, проводяться міжнародні конференції і конгреси.

З'ясування педагогічних засад інноваційної освіти показує, що гуманізація педагогічного процесу в його сутнісних рисах залежить від вибору навчально-виховних норм та ідеалів, через які реалізуються духовно-моральні і творчо-пізнавальні принципи інноваційної освіти, зокрема, принципи суб'єкт– суб'єктного педагогічного спілкування. Спілкування як поняття, як філософська сутність являє собою категорію філософії духу і духовного пізнання. У ноологічному і психолого-педагогічному аспектах спілкування – це насамперед реальна взаємодія двох або більше творчо-вольових, духовно-розумних, морально-духовних суб'єктів. За А.В.Фурманом, у контексті навчальної проблемної ситуації, "специфіка проблемно-діалогічних ситуацій полягає в тому, що мова в них є засобом не тільки зовнішнього, а й внутрішнього діалогу, тобто породжує взаємодію змістових позицій учасників навчального процесу" [6, 67]. Окрім того, "діалог" як синонім комунікації є таким способом спілкування, який кваліфікується певним чином як "обмін монологами" (М. Бахтін), у вузькому сенсі "діалог" є унікальною й неповторною реалізацією "мислєдіяльності" (Г. Щедровицький), а це означає, що діалогічна ситуація у форматі навчального спілкування передбачає не стільки обмін заздалегідь підготовленими продуктами інтелектуальної роботи; скільки є орієнтованою на активізацію інтелектуальних процесів, процесів мислення і розуміння як результату спілкування. Загальним прагненням професійно спрямованої проблемно-діалогічної освітньої ситуації слід визнати формування внутрішньо-мотиваційної основи у суб'єкта навчання, яка базується на індивідуальних особливостях, інтересах, потребах, ціннісних орієнтаціях в процесі розробки педагогічних технологій, інформативних стратегій і тактик. Типові мотиваційні засади і цінності є базовими конфігуративними схемами праксеологічних, інтерактивно-самоорганізаційних імпульсів практично-діяльнісного освоєння світу. Учасники освітньої комунікації мають можливість моделювання параметрів контакту, що, зокрема, актуалізує феномен педагогічного впливу: інтерпретативний аналіз, сформований у професійно зрілій системі світоглядних орієнтацій, задає траєкторії розвитку можливих екзистенційних виборів суб'єкта навчання. Професіоналізм педагога – це інтегральна системна якість, яка формується на основі професійних компетенцій і здатностей до створення власної педагогічної концепції, розвитку педагогічного мислення і педагогічної самосвідомості [1, 190]. Необхідними компонентами професіоналізму педагога, на думку Т.Левченко, виступає критичне мислення, самоаналіз, розуміння закономірностей педагогічного процесу, педагогічна самосвідомість, знання психології міжособистісного спілкування, навички ефективної соціальної комунікації [3, 453-454].

Орієнтація освіти на розвиток індивідуальності, формування творчої особистості молоді припускає пошук шляхів і способів реалізації особистісно-орієнтованого навчання в практиці вищого навчального закладу. До числа основних ознак, що характеризують професійну модель особистості сучасного фахівця, відносять: діяльна самосвідомість, тобто розуміння власної ініціативи як суб'єктної основи професійної діяльності (А.Пригожий); відчуття власної компетентності, особистісної значимості й відчуття своєї моральної цінності (Р. Берні); самоефективність, тобто сприйняття власного "Я", здатного до оволодіння ситуацією досягнення (А.Бандура), здатність до рефлексії і саморефлексії, розвиненість соціального мислення (А.Фурман).

Інтелектуальний розвиток виступає психологічним підґрунтям творчого саморозвитку особистості, інакше кажучи, творчість є особистісним дериватом (надбудовою) інтелекту. У саморозвитку формується простір цілей і завдань як єдиний синергетичний самосконструйований простір, в якому інтеракційно здійснюється діяльність суб'єкта. Самореалізація стає можливою в умовах розвитку індивідуального аксіологічного ресурсу. Результатом і продуктом самореалізації людини є якісні зміни системи особистості, психологічних характеристик людини. Це пов'язане з підвищенням рівня внутрішньої організованості особистості, посиленням функцій адаптації, регуляції, контролю, розширенням меж свідомості та рефлексивним оціночним та аналітичним судженням. Піднімаючись до рівня критичного сприйняття дійсності, індивід здатен досягти освіченості у визначеному полі культури й усвідомлювати себе як вирішального чинника власних життєвих процесів і професійної діяльності. Проектування образу себе в майбутнє дає можливість людині вибудувати стратегію життєвих звершень, при чому саме знання не є самоціллю, а лише умовою набуття якостей людини моральної, відповідальної, компетентної. Моральний світ відкривається індивіду, який мислить, практичність моралі полягає у нормуванні мети і вчинкових актах самозвершення, що можна розуміти і як програму самоактуалізації.

Наукова новизна. Культурно-виховний вплив в контексті розвитку інституту освіти виступає динамічним, гуманістично орієнтованим процесом, спрямованим на розкриття потенціалу особистості, серед основних завдань якого – оволодіння професійними компетенціями в контексті соціальних, культурних засад розвитку суспільства. У межах культурологічного дискурсу актуалізується вагомість інтегрального принципу (здобуття фахової підготовки у єдності інтегральних характеристик освітнього процесу в аспектах конструювання сучасних виховних технологій).

Висновки. Практика сучасних культурно-виховних впливів є спрямованою на всебічний розвиток духовних і творчих потреб людини, її адаптацію до соціуму, реалізацію власного життєвого й інтелектуального потенціалу. Важливими завданнями культурно-виховних педагогічних впливів є посилення гуманістичної мотивації студентів як учасників соціальних інтеракцій, їхніх морально-вольових якостей та культури почуттів, емпатії, поваги до ідентичності Іншого. Філософія виховання виходить з розуміння дійсності як "світу людини", де людина розглядається як найвища субстанція, абсолютна цінність, "міра всіх речей". З цього виходить головне завдання культурно-виховних впливів в освітній ситуації сучасності – масштабна активізація процесів культурації, формування особистості в контексті загальнолюдських гуманістичних цінностей.

Література

1. Барбіна Є.С. Гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти / Є.С. Барбіна // Збірник наукових праць. – Херсон, 2003. – Вип.34. – С.188–191.
2. Гофрон А. Різні погляди на Європу і проектування освітніх концепцій / А. Гофрон // Вища освіта України. – 2005. – №1. – С.37-45.
3. Левченко, Т. І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах / Т. І. Левченко. – Вінниця : Нова Кн., 2002. – 510 с.
4. Марікян С.В. Інноваційні трансформації інституту освіти як фактор оптимізації формування творчої особистості (соціологічний аналіз) : автореф. дис.на здоб. наук. ступ. канд. соц. наук: 22.00.04. "Спеціальні та галузеві соціології" / Марікян Світлана Володимирівна; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2007. – 18 с.
5. Настенко Л. Гуманізація освітньо-виховного процесу як фактор культурологічної підготовки майбутнього спеціаліста / Л. Настенко // Гуманітарна освіта в технічному університеті: проблеми та перспективи. – К., 2001. – С.91–98.
6. Фурман А.В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект: [монографія]. / А.В.Фурман. – Тернопіль: Астон, 2007. – 164 с.

References

1. Barbina E. (2003) Humanistic orientation of the educational process in higher educational institutions. Collection of scientific works. Kherson, 34, 188-191 [in Ukrainian].
2. Gofron A. (2005) Different views on Europe and the design of educational concepts: Vishcha osvita Ukraini, 1, 37-45 [in Ukrainian].
3. Levchenko T. (2002) Development of education and personality in various pedagogical systems. Vinnicya: Nova Kn. [in Ukrainian].
4. Marikyan S.V. (2007) Innovative transformations of the institute of education as a factor in optimizing the formation of a creative person (sociological analysis). Extended abstract of candidate's thesis. Harkiv: Hark. nac. un-t vnutr. sprav. [in Ukrainian].
5. Nastenko L. (2001) Humanization of the educational process as a factor in the culturological preparation of a future specialist. Humanitarian education at a technical university: problems and perspectives. Kiev [in Ukrainian].
6. Furman A. (2007) Theory of educational problem situations: the psycho-didactic aspect [monografiya]. Ternopil: Aston. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.09.2017 р.